

לישועתך קויתי

על שולחנו של הגאון המקובל
איש האלקים הרב שמשון חיים בן הרב נחמן מיכאל נחמני זי"ע
מחבר הספרים הקדושים זרע שמשון ותולדות שמשון

פרשת בהר בחוקותי תשפ"ג | גליון מס' 394

פרשת בהר

וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו.

(ויקרא כה לה)

מאי דכתיב, מלוה ה' חונן דל (משלי יט יז). אמר רבי יוחנן, אלמלא מקרא כתוב, אי אפשר לאומרו. כביכול, עבד לזה לאיש מלוה. (ה' החונן דלים, נעשה מלוה להקדוש ברוך הוא. ועבד לזה לאיש מלוה.) (בבבא בתרא י.)

יש לדקדק, כי לפי דרשת רבי יוחנן, לכאורה היה צריך לכתוב להיפך - חונן דל מלוה ה'.

אלא יבואר הפסוק, בהקדם מאמר נוסף של רבי יוחנן (שם ט:), על הכתוב (משלי כא כא) 'רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד'. 'משום דרודף צדקה, ימצא צדקה? אלא לומר לך, כל הרודף צדקה, הקדוש ברוך הוא ממציא לו מעות, לעשות צדקה'.

זה מה שמגלה לנו כאן הפסוק, כי ה' מלווה וממציא מעות, למי שרגיל להיות חונן דל, בשביל שיוכל להוסיף במעשיו הטובים. ואף על פי כן, הגם שה' המציא לו מעות אלו, כדי לחנון בהם דל, מכל מקום מסיים הפסוק בהבטחה, 'וגמולו ישלם לו'. שמשלם לו ה' שכר, כאילו חונן את הדל מממונו שלו.

בנוסף, היות ונקט הפסוק בלשון מלוה ה', הוסיף רבי יוחנן לדרוש, כי מי שחונן דלים הריהו כמלוה לה'.

אך יש להבין, כיצד יכול הקדוש ברוך הוא ליתן שכר למי שעושה צדקה. הלא כיון שאמרנו שמי שנותן צדקה הריהו כמלוה לה', נמצא שתוספת השכר שמקבל תמורת כך, כמוה כריבית. וכבר ידענו, שהקדוש ברוך הוא מקיים את כל מצוות התורה.

ויש לומר, כי הנה פסק הטור (יורה דעה קס יז),

'תלמידי חכמים מותרים להלוות זה לזה בריבית, לפי שיודעין שהוא אסור, ונותנין אותם במתנה גמורה. ודווקא דבכר מועט, שאדם רגיל ליתן לחבירו במתנה. אבל ביותר מכן, לא', עכ"ל. וזה שעושה צדקה במעותיו, הלא הוא נותן אותם במתנה גמורה כלפי שמיא. וכמאמרם (אבות א ג), 'הו'ו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס'.

ואף מה שנותן לו ה' תמורת זה, אינו אלא דבר מועט. שהרי בעולם הזה, נותן לו רק את הפירות. ואילו הקרן, קיימת לו לעולם הבא, (פאה א א). ועוד, שהרי 'פה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא, מכל חיי עולם הזה', (אבות ד יז). ובעולם הבא, שוב אין לחשוש לריבית, כי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצוות, (שבת ל).

והגם שפסק בשולחן ערוך, שלא הותרה לתלמידי חכמים ריבית מועטת, אלא בהלוואה של דבר מאכל. הלא שכר המצוות בעולם הזה, נקרא אכילה. כלשון המשנה (פאה שם), 'אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה'.

(זרע שמשון פרשת בהר, מאמר ד)

כי עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לא ימכרו ממכרת עבד.

(ויקרא כה, מג)
פסוקנו זה נדרש באופן נפלא, וממנו נקח לעבוד את ה'. ההלכה היא, כי בכרי אינו יכול לקנות יהודי, קניין גמור ומוחלט. גם אם הוא קונה אותו, אין זה אלא, קניין למעשה ידי, אך לא קניין בגופו ממש (גטין לז). עוד נקדים את הנודע, כי 'בכרי' הוא רמז ליצר הרע, כמו שנאמר (תהלים פא י) 'לא יהיה בך אל זר ולא תשתחוו לאל נכרי', ודרשו חז"ל (שבת קה:) איזהו אל זר שהוא בגופו של אדם, הוי אומר זה יצר הרע.

אם כן, בא הרמז בפסוקנו, גם על היצר הרע.

מאוד לנפשותיכם'. אבל נמלך בעצמו, להשיב רגליו אל בתי מדרשות. כי 'תורה מגנא ומצלא' (סוטה כא.), ו'כל העוסק בתורה יסורין בדלין ממנו' (ברכות ה.).

וכאשר הלך אכן לבית המדרש, לא הלך ברוח נפולה. אלא, היו רגליו נושאות ומביאות אותו בשמחה, אל בית המדרש. (ראה רש"י בראשית כט א, על הפסוק 'וישא יעקב רגליו'). והיה עושה זאת בלב שמחה, כמי שהולך להתעדן, באותו מקום שחשב בתחילה ללכת לשם.

לפי זה תבואר היטב, השייכות בין מעשיו של דוד המלך, לבין הפסוק 'אם בחקתי תלכו'. לאלפנו בינה, כי 'אם בחקתי תלכו' - שתהיו עמלים בתורה, אזי אף כשאתם צריכים לעדן עצמכם, ישמור ה' עליכם מכל נגע ומחלה. וממילא, את מצותי תשמרו. יחשב לכם הדבר, כאילו אתם שומרים עצמכם ומקיימים בשלימות, את מצות ונשמרתם מאוד לנפשותיכם, ששקולה ככל המצות. שכן התורה כולה, הלא נדחית מפני פיקוח נפש.

(זרע שמשון פרשת בחוקותי, מאמר א)

אם בחוקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אותם. (ויקרא טו ג)

צריך להבין, למה כפל הפסוק דבריו, בשלוש לשונות. 'בחוקותי תלכו', 'זמשפטי תשמרו', 'ועשיתם אותם', הגם שנראה כי הם ענין אחד.

ויש לומר, כי הנגה 'החובה מוטלת על האדם, לאהוב המצוות ולשנא את העבירות. שמי שאין לו אהבה קשורה בליבו עם המצוות, אף אם לא יחטא, עם כל זה, לא יהיה לו הזריות המצטרף, בקיום המצוות, ואי אפשר שיבוא לידי נקיות. ולהיפך, מי שאין שנאה תקועה בליבו עם העבירות, אפשר שאיזה פעם יפול בחטא' (לשון רבינו).

לפי זה יתכן לומר, כי הפסוק בא לרמוז, איזוהי הדרך הישרה, בה יזכה האדם לקיים את כל מצוות ה'. 'אם בחוקותי תלכו' - שתהיה השנאה לעבירות חקוקה בליבכם, עד שתלכו עמה תמיד. ואת מצוותי תשמרו - לאוהבם ולצפות אימתי יגיעו לידכם, (מלשון 'ואביו שמר את הדבר', בראשית לו יא)). או אז, 'ועשיתם אותם'. אתם מובטחים, כי תזכו לשמור לקיים את כל המצוות כתיקונם.

(זרע שמשון פרשת בחוקותי, מאמר ג)

ללמדנו, כי גם אם הוא מצליח כביכול, לתפוס את היהודי ברשתו, אין זה דבר מוחלט. אין לו ליצר הרע, שום קניין בגופו של היהודי. רק תמיד ניתן, לצאת משבי היצר הרע, לחזור לעבוד את ה'. זהו שרומז הפסוק, 'כי עבדי הם', בני ישראל הם עבדי של הקב"ה. וממילא, לעולם אינן נמכרים ליצר הרע, לעבדות מוחלטת. אלא גם מי שחטא, צריך לדעת שהדלת לחזור בתשובה, תמיד פתוחה לפניו.

(זרע שמשון פרשת בהר מאמר ג)

פרשת בחוקותי אם בחוקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו.

(ויקרא טו ג)

אם בחקתי תלכו. הדא הוא דכתב (תהלים קיט טו), חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך. אמר דוד, רבונו של עולם, בכל יום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך, והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות. הדא הוא דכתב, ואשיבה רגלי אל עדותיך. (ויקרא כה לט א)

מקשה הי"פה תואר', לכאורה תמוה לומר, שמידי יום היה דוד המלך מתכוון ללכת למקום אחד, ולבסוף הלך אל מקום אחר בעל כורחו. גם לשון ואשיבה רגלי, משמע כי מרצונו השיב את רגליו אל בית המדרש, לא שהם הוליכו אותו בעל כורחו. עוד קשה, למה לא היה חושב בעצמו ללכת לבית המדרש.

יתכן לבאר, על פי דברי הגמרא (ברכות ד), על הפסוק (תהלים פו ב) 'לדוד שמרה נפשי כי חסיד אני'. שאמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, 'לא חסיד אני? שכל מלכי מזרח ומערב, ישנים עד שלוש שעות. ואני חצות לילה אקום להודות לך'. ופירש ב'עיון יעקב', כי דוד המלך ביקש כאן מה, שישמרהו מכל חולי. והוצרך לבקשה זו, משום שמפני חסידותו, לא התנהג כדרך המלכים, אשר מפנקים ומענגים עצמם, כדי שלא יחלו מטרדות המלוכה.

ובאמת, בתחילה היה רוצה ללכת 'למקום פלוני ולבית דירה פלונית', לעדן ולהשיב נפשו מעט, כדי לקיים ציווי התורה (דברים ד טו), 'ונשמרתם